

Qualitative Meta-Analysis of Conducted Research on Verse 34 of Surah An-Nisa

FatemeH Hajiakbari^{1*}, Sayed Mahdi Rahmati²

1*. Assistant Professor, Department of Quranic Sciences and Hadith, Faculty of Humanities, Kosar University of Bojnord, Bojnord, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Theology (Quran and Hadith Sciences), Faculty of Humanities, Gonbad Kavous University, Gonbad Kavous, Iran.

Citation: Hajiakbari, F., & Mahdi Rahmati, S. (2022). Qualitative meta-analysis of conducted research on verse 34 of surah An-Nisa. *Journal of Woman and Culture*, 13(52), 85-94.

DOR: 20.1001.1.20088426.1401.13.52.7.7

ARTICLE INFO

Received: 20.02.2022

Accepted: 10.05.2022

Corresponding Author:

FatemeH Hajiakbari

Email:

f.hajiakbari@kub.ac.ir

Keywords:

Qualitative meta-analysis
Verse 34
Surah of Nisa

Abstract

The purpose of this research was the qualitative meta-analysis of the conducted researches on the verse 34 of Surah Nisa (chapter of women in the Holy Qur'an). The research universe included the scientific research articles published in the mentioned verse from 2001 to 2018. The under investigation sample subsumed thirty-three selected research papers from different journals. The research was designed as descriptive- analytical qualitative meta-analysis. To collect data, first, the scientific research articles in the keywords related subject concerning the verse 34 of Surah Nisa , such as striking the women and the men ascendancy were searched and selected in Normagz, Alamnet, and Jama'i Enssani websites. Then the data were extracted. The results showed that most of the selected articles focused on the meaning of the male ascendancy. The most important components of the studies in the scope of verse 34 of Surah Nisa were in terms of the general principles regarding the meaning of striking, the conditions and way of doing it and its necessity or permissibility, the meaning and scope of the "neshuz", the cultural and social conditions of the commentators in the perception of the verse and or the social historical contexts of the coming down from high on the Holy Qur'an mentioned verse era. The dispersion of the studies also showed that in the years 2015 and 2018 five articles were published apartly concerning the verse 34 of Nisa Sureh; which was the most frequent compared to other years in the statistical universe of the research.

Extended abstract

Introduction: There have been many studies on women's rights in Islam, each of which is different interpretation of the verse and have revised the meaning. Verse 34 of Surah An-Nisa', known as the verse of Qawamiyat, was one of the most controversial verses of the Qur'an, from which various readings and interpretations of the commentators have added to the challenges of understanding this proposition. Undoubtedly, a correct understanding of this verse plays an important role in representing the Qur'an's position on women's rights. The study of verses related to women in the Holy Quran was one of the topics that occupied an independent domain in the past few decades. The ideas presented in this field were placed in two aspects: feminist approach and patriarchal approach from the common topics between Quranic sciences, philosophy of religion, theology and linguistics. Some, with a historical approach, believed that the impropriety of corporal punishment had been a castigation in a special situation, which would disappear if the special status was abolished or changed. Some, similar to this group, had proposed the theory of preparatory version in the verse. According to the mentioned subjects the purpose of this research was the qualitative meta-analysis of the conducted researches on the verse 34 of Surah Nisa (chapter of women in the Holy Qur'an).

Method: The research universe included the scientific research articles published in the mentioned verse from 2001 to 2018. The under investigation sample subsumed thirty-three selected research papers from different journals. The research was designed as descriptive- analytical qualitative meta-analysis. To collect data, first, the scientific research articles in the keywords related subject concerning the verse 34 of Surah Nisa, such as striking the women and the men ascendancy were searched and selected in Normagz, Alamnet, and Jama'i Enssani websites. Then the data were extracted.

Results: The results of a systematic review of selected articles in this study showed that most of the selected articles focused on the meaning of the male ascendancy. The most important components of the studies in the scope of verse 34 of Surah Nisa were in terms of the general principles regarding the meaning of striking, the conditions and way of doing it and its necessity or permissibility, the meaning and scope of the "neshuz", the cultural and social conditions of the commentators in the perception of the verse and or the social historical contexts of the coming down from high on the Holy Qur'an mentioned verse era. The dispersion of the studies also showed that in the years 2015 and 2018 five articles were published apartly concerning the verse 34 of Nisa Sureh; which was the most frequent compared to other years in the statistical universe of the research.

Conclusion: There have been many reports of commentators' opinions regarding the interpretation of verse 34 of Surah Nisa, which researchers have explored from different angles with a problem-oriented approach. The studies of the verses related to women in the Holy Quran are among the topics that have been assigned an independent field in the past few decades. Also, the central and common point of other studies is the adaptation of the Holy Quran with some of the modern values in the field of equal rights of men and women. A significant part of the articles written in this regard sought to reveal as much as possible the egalitarian characteristics of women with men and to marginalize the traditional patriarchal and gender discriminatory approach from the Holy Quran

by challenging and revealing the weak points and prejudices in masculine traditional interpretations. Verse 34 is not in the position of issuing a license to strike, but rather a severe limitation of existing practices. There are no reports of the Messenger of God (PBUH) and the Imams (PBUH) as the first teachers and interpreters of the miracle of the Holy Quran, regarding the beating of non-compliant women. It should be added that the discussed gender inequality in some of the articles could be related to the commentators' intellectual concerns to the subject.

Author Contribution: Dr. Fatemeh Hajiakbari: Framework design, data collection, data analysis, content analysis, retrieving the views of commentators and Corresponding Author. Dr. Sayed Mahdi Rahmati: applied review, part of content analysis, part of data collection. All authors have discussed the results and reviewed and approved the final version.

Acknowledgments: The authors consider it is necessary to thank and appreciate the individuals who contributed to this research.

Conflicts of interest: In this study, no conflict of interest was reported by the authors.

Funding: The research did not receive any financial support.

فرا تحلیل کیفی پژوهش‌های انجام شده در مورد آیه ۳۴ سوره نساء

فاطمه حاجی اکبری^{۱*}، سید مهدی رحمتی^۲

۱. استادیار، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کوثر بجنورد، بجنورد، ایران.
۲. استادیار، گروه الهیات (علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه گنبد کاووس، گنبد کاووس، ایران.

چکیده

هدف این پژوهش فرا تحلیل کیفی پژوهش‌های انجام شده در مورد آیه ۳۴ سوره نساء بود. جامعه پژوهش، مقالات علمی پژوهشی چاپ شده در حوزه آیه ذکر شده از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ بود. نمونه مورد بررسی، سی و سه مقاله پژوهشی از مجلات مختلف انتخاب شدند. طرح پژوهش فرا تحلیل کیفی به صورت توصیفی - تحلیلی است. برای گردآوری اطلاعات، ابتدا مقالات علمی پژوهشی در حیطه‌ی موضوعی کلیدواژه‌های مرتبط با آیه ۳۴ نساء، مانند ضرب زنان و قومیت در پایگاه‌های نورمگز، علم‌نت، جامع علوم انسانی جست‌وجو و انتخاب شد. پس از آن اطلاعات موجود در آن‌ها استخراج شد. نتایج این پژوهش نشان داد بیشتر مقالات منتخب، بر روی معنای قومیت مردان متمرکز شده‌اند. مهم‌ترین مولفه‌های مطالعات در حوزه‌ی آیه ۳۴ سوره نساء از جهت اصول کلی ناظر بر معنای ضرب، شرایط و نحوه اجرا و وجوب یا جواز آن، معنای نشوز و گستره‌ی آن، شرایط فرهنگی - اجتماعی مفسران در برداشت آیه و یا بسترهای تاریخی اجتماعی عصر نزول در آیه بود. همچنین پراکندگی مطالعات نشان داد که در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۷ هر کدام به صورت جداگانه پنج مقاله در موضوع بررسی آیه ۳۴ نساء به چاپ رسیده است که بیشترین فراوانی را در مقایسه با سال‌های دیگر در جامعه‌ی آماري پژوهش بود.

کلیدواژه‌گان: فرا تحلیل کیفی، آیه ۳۴، سوره نساء

مقدمه

یکی از آیات بحث برانگیز قرآنی آیه ۳۴ سوره نساء مشهور به آیه قومیت است که خوانش‌ها و تفاسیر متعدد سبب شده تا به یکی از آیات چالشی و بحث‌برانگیز در میان مفسران تبدیل گردد. بی‌تردید فهم درست از این آیه نقش مهمی در بازنمایی موضع قرآن نسبت به حقوق زنان دارد. خداوند در این آیه می‌فرماید:

«الزَّجَالَ قَوَامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَلَ اللَّهُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالضَّالِحَاتُ قَاتِنَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْتَكُمْ فَلَا تَبِعُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا» (سوره نساء، ۳۴).

«مردان، سرپرست زنانند، به دلیل آن که خدا برخی از ایشان را بر برخی برتری داده و [نیز] به دلیل آن که از اموالشان خرج می‌کنند. پس، زنان درست کار، فرمانبردارند [و] به پاس آن چه خدا [برای آنان] حفظ کرده، اسرار [شوهران خود] را حفظ می‌کنند. و زنانی را که از نافرمانی آنان بیم دارید [نخست] پندشان دهید و [بعد] در خواب گاه‌ها از ایشان دوری کنید و [اگر تاثیر نکرد] آنان را بزنیید؛ پس اگر شما را اطاعت کردند [دیگر] بر آن‌ها هیچ راهی [برای سرزنش] مجویید، که خدا والای بزرگ است.»

قومیت و مسئله چگونگی مواجهه با زنان ناشزه از محورهای اصلی و چالشی آیه فوق است. از دیرباز مفسران در معنای ضرب برخورد فیزیکی و زدن زن را مراد آیه دانسته‌اند. ابن فارس معنای زدن و برخورد فیزیکی را ریشه اصلی ضرب معرفی کرده است (Ibn Faris, 1983). اکثر مفسران و مترجمان و اهل لغت نیز در دوران متقدم و میانی معنای ضرب را برخورد فیزیکی دانسته و با استناد به آن تنبیه بدنی زن را جایز دانسته‌اند (Taybi & Sharifi Nasab, 2018). آن‌طور که ابن فارس، در تبیین بنیان ساختمان واژه ضرب، اصل واحد «زدن» را گوهر معنایی این کلمه تلقی کرده و معانی؛ سفر به قصد تجارت، صاعقه، مصنوع و ساخته شده، سرشت آدمی، شاهد غسل، دسته‌بندی، بارور ساختن شتر ماده با در انداختن شتر نر بر آن و غیره را معانی مستعار برگرفته از این معنای اصلی ملموس به حساب می‌آورد (Ibn Faris, 1983)

اما مفسران معاصر برداشت دیگری از آیه دارند و در معنای ضرب تجدیدنظر کرده و برخی آن را اعراض و بی‌اعتنایی معنا کرده‌اند. برخی با رویکردی تاریخی معتقدند اباحه تنبیه بدنی در وضعیت خاص جایزه بوده است که با از بین رفتن و یا تغییر آن وضعیت خاص، حکم اباحه نیز از میان خواهد رفت. برخی نیز مشابه همین گروه، نظریه نسخ تمهیدی در آیه را مطرح کرده‌اند و قائل به نسخ تدریجی آیه هستند. عده‌ای دیگر تحلیل‌های زبان‌شناختی از آیه را بیان کرده‌اند؛ بدین معنا که معنی‌شناسی در زمانی این آیه نشان می‌دهد که این آیه نه تنها برتری مرد را بر زن بیان نکرده است، بلکه سبب استحکام بنیان خانواده نیز شده است. مسئله ضرب زن که از نکات چالش برانگیز در این آیه است، با توجه به روش معنی‌شناسی، قابل توضیح است. مطابق این روش، نشوز به معنای خیانت است و «تخافون نشوزن» که در این آیه آمده، به معنای ترس از خیانت زن با توجه به علامت‌های قطعی و عینی آن است. در این هنگام، راهکارهای سه‌گانه قرآن، یعنی «فعله و المجروحین فی المضاجع و اضربون»، به عنوان راه‌حلی برای این که زن به خود آید و کانون خانواده حفظ شود، مطرح شده است (Mamouri & Khosh Sokhan Mozaffar, 2012).

سویه‌ی دیگر این معناسنجی واژه‌ی «نشوز» قرار دارد. مفهومی کلیدی که با قرار گرفتن در کنار «ضرب» و «قومیت» دریافت مفهوم آیه را تسهیل می‌نماید. قرآن کریم هنگام به کارگیری واژه‌ی «نشوز» آن را در زمره‌ی آفات و آسیب‌های بنیان خانواده یاد کرده و به دنبال آن میان برداشتن آن در حوزه‌ی روابط میان مرد و زن است (نساء، ۳۴ و ۱۲۸). واژه «نشوز» در لغت به دور از ابهام و در معنای رسای «علو و ارتفاع» به کار رفته است (Ibn Faris, 1983, Ibn Manzoor, 1984, Turihi, 1988, Ragheb Esfahani, 2009). طرح و تبیین «نشوز» از سوی برخی مفسران با یادکرد مصادیقی که نشان از سلطه و برتری ذاتی مرد بر زن دارد، زمینه‌ساز انحراف در فهم این تعبیر و به دنبال آن تمایز نهادن میان شأن زن و مرد در نگاه قرآن کریم شده است (Ghobadi, 2014). از این رو عده‌ای از اهل تفسیر با ارائه‌ی تحلیل‌های زبان‌شناختی از آیه برآنند، نشان دهند که آیه نه تنها برتری مرد را بر زن بیان نکرده است، بلکه بستر استحکام بنیان خانواده را فراهم آورده است. چه مطابق این رویکرد، «نشوز» به معنای

خیانت است و «تخافون نشوزهن» که در این آیه آمده، به معنای ترس از خیانت زن با توجه به علامت های قطعی و عینی آن است. در این هنگام، راه کارهای سه گانه قرآن، یعنی «اندرز، جدایی بستر و ضرب»، به عنوان راه حلی برای این که زن به خود آید و کانون خانواده حفظ شود، مطرح شده است (Mamouri & Khosh Sokhan, 2012). نگارنده تفسیر کاشف در مقام جمع بندی میان مصادیق متعدد نشوز زن و نشوز مرد و یکسانی منطقی این مفهوم در میان زن و مرد، بر آن است که عدم تمکین زن در رابطه عاطفی را نمی توان، تنها مصداق یا مهم ترین مصداق نشوز به شمار آورد؛ زیرا چنین مصداقی، نشوز مرد را پوشش نداده و به طور همسان در روابط میان زن و مرد قابل انطباق نیست. از این رو باید با در نظر داشتن اصل معنای لغوی و کاربرد قرآنی، «نشوز» را مقوله ای مشترک دید و مراد از آن را عدم ایفای وظیفه همسری هر یک از زوجین دانست. مسئله و مفهومی فراگیر که تنها در مصداق زناشویی محدود نشده و شأن انسانی زوجین را نیز در نظر دارد (Mughniyeh, 2003). در همین راستا (Mehrizi, 2011) در بررسی تفاسیر آیه مربوطه، به دسته بندی و ارزیابی نگاه های گوناگون به معنای ضرب و همیشگی بودن حکم آن پرداخته و در ارزیابی خود به این نتیجه رسید که مقصود آیه جواز «تنبیه بدنی» نیست. در این میان برخی با استناد به روایاتی نظیر "ضرب بالسواک" قائل به برخورد ملایم یا زدن بی آزار در مواجهه با زن ناشزه شده اند (Shahroudi & Besharti, 2020) و برخی دیگر روایات در زمینه ابزاری دانستن زنان را اساسا غیر معتبر و از اسرئیلیات بر می شمردند (Ghobadi, 2014). بررسی دیدگاه های مختلف و بعضا متفاوت و مخالف میان متقدمان و متاخران نشان از اهمیت پرداختن به این موضوع دارد. لذا هدف پژوهش حاضر بررسی فراتحلیل کیفی پژوهش های انجام شده در مورد آیه 34 سوره نساء می باشد.

روش

طرح پژوهش، جامعه آماری و روش نمونه گیری

طرح پژوهش فراتحلیل کیفی به صورت توصیفی - تحلیلی است. جامعه پژوهش، مقالات علمی پژوهشی چاپ شده در حوزه آیه ۳۴ سوره نساء از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ می باشد. نمونه مورد بررسی، سی و سه مقاله پژوهشی از مجلات مختلف انتخاب شدند.

روش اجرا

در پژوهش حاضر از روش فراتحلیل (meta analysis) استفاده شد. اصطلاحی که اولین بار (Glass, 1976) آن را به کار برد (Delavar, 2020). این اصطلاح در علوم انسانی کاربرد آن رو به فزونی است (Abedi, Orizi & Mohammadza-deh, 2006). پژوهشگران براساس آثار و یافته های پژوهشگران قبلی مطالعات خود را پیش می برند (Hooman, 2019). فراتحلیل با مقایسه و مقابله مبانی بینشی و نتایج توصیفی به دست آمده درباره هر موضوع به نوعی بینش و روش تلفیقی منجر می شود و مبنایی محکم مبتنی بر انباشت یافته ها (Entezari & Mehri, 2012) برای جلب توجه بیشتر به بینش ها و روش های چندگانه در ارتباط با تحلیل هر یک از پدیده های اجتماعی را فراهم می سازد (Meshkini, Morshedi & Mohammadi, 2019). فراتحلیل دیدن درونمای یک عمل پژوهشی، نزدیکی و انس بیشتر با داده ها، تمرین دقت و ظرافت و باریک بینی در پژوهش را ممکن می سازد. (Qazi Tabatabai & Vadadhir, 2009). برای اجرای روش فراتحلیل در این پژوهش، ابتدا منابع مشخص و شناسایی شد و در مرحله ی بعد نتایج پژوهش های انتخاب شده با هم ترکیب و مقایسه شدند. در مرحله آخر نتایج فراتحلیل به منظور کاهش خطا ارزشیابی گردید. قالب و نوع ماده پژوهش این مطالعه مقالات علمی پژوهشی چاپ شده با موضوع بررسی آیه ۳۴ سوره نساء در مقالات پژوهشی دو دهه اخیر ایران بود. در جریان اجرای این پژوهش، کلیدواژه های مرتبط با موضوع آیه ۳۴ نساء، مانند ضرب زنان و قوامیت در پایگاه های علمی مجلات تخصصی نورمگز، پرتال جامع علوم انسانی و علم نت جستجو شد. داده های موجود بر اساس چهار موضوع اصلی، یعنی مشخصات عمومی، اهداف و سوالات، روش

شناسی پژوهش‌های مورد مطالعه و رویکردهای کلی به تنبیه بدنی زنان و آیه مربوطه تخلص شدند. به عبارتی این پژوهش بر آن است با پژوهش بر روی پراکندگی موضوعات کار شده در حوزه ضرب زنان در قرآن با محوریت آیه ۳۴ سوره نساء چشم‌انداز و تصویر روشنی از داده‌ها و یافته‌های علمی در این حوزه ارائه دهد.

یافته‌ها

مؤلفه‌های مورد نظر این پژوهش بر اساس یافته‌های طبقه‌بندی شامل مشخصات عمومی، روش‌شناسی پژوهش‌های مورد مطالعه، اهداف و سؤالات و رویکردهای کلی مقالات انجام گرفت که به آن‌ها در ذیل پرداخته شد:

- مشخصات عمومی مقاله‌ها

داده‌های مشخصات عمومی در سه بخش بر اساس سال انتشار مقالات، مرتبه علمی، جنسیت نویسندگان استخراج و طبقه‌بندی شد.

- سال انتشار مقالات:

لازم به ذکر است در خصوص فراوانی موضوع این پژوهش و سال انتشار مقالات (از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷) در طی سیزده سال، مقالاتی که در حوزه آیه ۳۴ نساء به چاپ رسیده‌اند، بیشترین فراوانی مقالات مربوط به سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۷ بوده که در هر کدام به طور جداگانه ۵ مقاله به چاپ رسیده است. جدول شماره ۱ سال انتشار و فراوانی مقالات را نشان می‌دهد.

Table 1.
Articles' Publication year and the frequency

Publication year	2001	2002	2004	2008	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Frequency	3	1	1	1	1	3	5	3	2	5	3	4

طبق جدول فوق بیشترین فراوانی چاپ مقالات مربوط به سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۷ بود.

- مرتبه علمی نویسندگان مقالات:

نویسندگان با درجه علمی استادیار بیشترین و استاد کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. پس از این مرتبه علمی، دانشجوی دکتری با ۱۴ درصد و دانشیار ۱۲ درصد از این مجموعه را به خود اختصاص دادند. دو دانشجوی کارشناسی ارشد با ۵ درصد و استاد با ۲ درصد کمترین فراوانی را داشتند.

- جنسیت نویسندگان مقالات:

از میان ۵۸ نویسنده ۳۸ درصد را زنان و ۶۲ درصد را مردان تشکیل دادند. از این رو علی‌رغم آن که احتمال می‌رفت به حسب موضوع پژوهشگران زنان دغدغه بیشتری در این باره داشته باشند نویسندگان مرد درصد بیشتری را به خود اختصاص دادند.

- روش‌شناسی پژوهش‌های مقاله‌های مورد مطالعه

هر طرح پژوهش در شبکه‌ای از مطالعات هم موضوع و مرتبط قرار می‌گیرد. ترسیم این پیوندها وظیفه‌ای است که در بخش مرور پیشینه پژوهش انجام می‌شود (Mansoorian, 2010). بررسی و دسته‌بندی روش‌های به‌کاررفته در تحقیقات مرور شده حاکی از آن است که، ۱۰ مقاله از روش توصیفی-تحلیلی و ۱ مورد از روش تحلیل گفتمان استفاده کرده‌اند. در میان ۳۳ مقاله منتخب، در ۲۲ مقاله اشاره صریحی به روش پژوهش نشده است. بنابراین در حوزه مورد بررسی روش توصیفی-تحلیلی مانند اکثر تحقیقات در حوزه الهیات و ادبیات تسلط داشته و استفاده از

روش‌های جدید در علوم انسانی کم‌ترین استفاده را داشتند. همچنین بیش از پنجاه درصد پژوهش‌های بررسی شده به ادبیات بحث خود هیچ اشاره‌ای نکرده‌اند، ۲۴ درصد نیز با جملات کلی نظیر "هیچ تحقیقی انجام نشده است"، "جامع نبودن تحقیقات انجام شده" و "یا محدود بودن پژوهش‌های موجود" به صورت کلی پیشینه‌ی بحث را تبیین کرده‌اند و ۱۸ درصد نیز مرور بر سابقه و ادبیات بحث داشته‌اند اما جامع نبوده است.

اهداف و سوالات مطرح شده در مقاله‌ها

مهم‌ترین بخش هر مقاله پرسش‌های آن است که در نتیجه کار مشخص می‌شود پاسخ آنها چیست (Hosseini, 2016). بنابراین یکی از ارکان اصلی هر پژوهش علمی روشن بودن سوالات آن است. بررسی و طبقه‌بندی سوالات و فرضیات پژوهش‌ها حاکی از آن است که قوامیت مردان در آیه ۳۴ سوره نساء ۳۱ درصد، بیشترین توجه پژوهشگران را به خود اختصاص داده و پس از آن معنای ضرب، شرایط و نحوه اجرا و وجوب یا جواز آن با ۱۴ درصد، دیدگاه مفسرخاص/تطبیقی با ۱۴ درصد، معنای نشوز و گستره‌ی آن با ۱۲ درصد، شرایط فرهنگی اجتماعی مفسران در برداشت آیه/بسترهای تاریخی اجتماعی عصر نزول/نسخ تمهیدی در آیه با ۱۲ درصد، مبانی فقهی و حقوقی آیه ۷ درصد، ارتباط احتمالی تنبیه در آیه با خشونت داشتن یا نداشتن اسلام ۵ درصد و ارتباط آیه با کرامت زنان با ۵ درصد از جمله موضوعات کلی است که نویسندگان در مقاله‌ها بدان پرداخته‌اند.

رویکردهای پژوهش از آیه شده در مقاله‌ها

هر برنامه پژوهشی بنا به تعریف و مسئله خود به گستره خاصی از علوم متعلق است بنابراین وقوف به گستره‌های متعلق به تحقیق امری ضروری است (Faramarz Qaramelki, 2008). در هر مطالعه‌ی پژوهشی، می‌بایست رویکرد محقق مشخص بوده و در چکیده‌ی مقاله خود به رویکرد مقاله خود اشاره کند. با بررسی رویکرد روش شناختی تحقیقات مورد مطالعه مشخص شد که رویکردهای کلی این پژوهش‌ها به دو دسته؛ رویکرد تفسیری و روایی و فقهی و حقوقی تقسیم می‌شود. رویکرد تفسیری و روایی ۳۰ درصد بیشترین مورد را به خود اختصاص داده است. و اساساً رویکردهای متنوع و جدیدی در پژوهش‌های مذکور مشاهده نگردید.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف در فراتحلیل یکپارچه سازی پژوهش‌های انجام شده و به دست آوردن یک نتیجه منسجم از آن‌هاست. و این که معلوم کند تا چه حد اصحاب پژوهش در یک موضوع خاص انسجام اندیشه دارند (Rezaian & Sattari, 2017). این پژوهش بر اساس سی و سه مقاله منتخب در مجلات پژوهشی با موضوع تنبیه زنان در آیه 34 سوره نساء با روش فراتحلیل کیفی به مرور نظامند این مقالات پرداخته است. در گزارش‌های متعددی از نظرات مفسران در درازنای تاریخ در خصوص تفسیر آیه ۳۴ سوره نساء بر جای مانده است که محققان و پژوهشگران با رویکردی مسئله محور، از زوایای مختلف آن‌ها را مورد کاوش قرار داده‌اند. تحلیل محتوای مقالات موجود می‌تواند الگوی عملی مناسبی برای مقالاتی با موضوعات مشابه باشد.

مطالعات آیات مرتبط با زنان در قرآن کریم در زمره مباحثی است که در چند دهه‌ی گذشته حوزه‌ای مستقل را به خود اختصاص داده است. نگاه مبتنی بر معیار زمان و مسئله‌شناسی، نشان از آن دارد که مطالعات صورت پذیرفته در این عرصه، همگی در راستای اثبات متن و واژگان گزارش شده در آیه‌ی مذکور است. همچنین نقطه‌ی محوری و مشترک دیگر مطالعات انجام شده، تطبیق قرآن کریم با پارهای از ارزش‌های مدرن در حوزه تساوی حقوق زن و مرد است. بخش قابل توجهی از مقالات نگاشته شده در این باره، در پی آشکار ساختن هرچه بیشتر ویژگی‌های برابر طلبانه زنان با مردان و به حاشیه راندن رویکرد سنتی مردسالارانه و تبعیض آمیز جنسیتی از قرآن کریم از طریق به چالش کشاندن و آشکار ساختن نقاط ضعف و پیش‌دآوری‌های موجود در تفاسیر سنتی مردانه،

هستند. در انجام این نگاشته، رویکرد واقع‌نگری تاریخی به مسئله تشریح در قرآن و امکان دریافت قرائتی متفاوت از قرائت مشهور آیه را می‌توان مطرح ساخت. این نظریه در نگاهی کلان‌تر از مسئله‌ی ضرب زنان قابل بیان است. چه تنها صداقت کامل، یارای تضمین بقای درازمدت تفسیرهای انسان‌مدارانه از آیات مرتبط با زنان در قرآن کریم را دارد. آن‌چه بیش از اثبات خطای دیگر مفسران در برداشت از قرآن، خوشایند است و منجر به ارائه‌ی تفسیری سازوار و قابل قبول از قرآن کریم در گذر زمان می‌شود، مواجهه‌ی صحیح با فضا و میدانی است که قرآن کریم، قصد تغییر در آن و زمینه‌سازی تحولات ماندگار براساس آن در زندگی بشر را داشته است. بنابر این نگاه، می‌توان با پذیرش معنای زدن برای واژه‌ی «ضرب»، بی‌نیاز از ارائه‌ی توجیحات متنوع و گاه متناقض، معنایی انسان‌وارانه از واقعیت آیت قرآنی به دست داد. واقعیتی که بر مبنای آن از یک‌سو معنای زدن حضور دارد و از سوی دیگر انگیزه الهی از میان برداشتن این معنا در چارچوب رابطه‌ی ارزشمند زن و مرد در ساحت خانواده است. آیه ۳۴ در مقام صدور جواز ضرب نیست، بلکه محدودیت شدید اعمال موجود است. یافته‌ی یاد شده که بر پایه‌ی تحلیل زمینه‌ی تاریخی در اصلاحات اجتماعی قرآن درباره‌ی زنان ارائه شده، از منظر سیره رسول اکرم (ص) و اهل بیت ایشان نیز قابل پی‌جویی است و امکان تطبیق با دیگر مسائل بغرنج در حوزه آیات مرتبط با زنان است. هیچ گزاره‌ای از رسول خدا (ص) و ائمه هدی (ع) به عنوان نخستین معلمان و مفسران معجزه خاتم، مبنی بر ضرب زنان ناسازگار وجود ندارد.

سهام نویسندگان: دکتر فاطمه حاجی اکبری: طراحی چهارچوب کار، جمع‌آوری داده، تجزیه و تحلیل داده‌ها، تحلیل مطالب و نویسنده مسئول. دکتر سیدمهدی رحمتی: اعمال بازنگری، بخشی از تحلیل محتوا، بخشی از جمع‌آوری داده. همه نویسندگان نسخه نهایی را مورد بررسی قرار داده و تأیید نموده‌اند.

سپاسگزاری: نویسندگان مراتب تشکر خود را از همه کسانی که در انجام این مقاله نقش داشته‌اند اعلام می‌دارند.

تعارض منافع: نویسندگان تصریح می‌نمایند در این پژوهش تعارض منافی وجود ندارد.

حمایت مالی: این پژوهش مورد حمایت مالی هیچ نهادی قرار نگرفته است.

References

The Holy Quran.

- Abedi, A, Orizi, A., & Mohammadzadeh, F. (2006). Introduction to the meta-analysis method in educational research. *Seminary and University*, 12(49), 121-140. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/224667/>
- Delavar, A. (2020). *Theoretical and practical foundations of research in humanities and social sciences*. Tehran: Roshd Publications. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1759534/>
- Entezari, A, & Mehri, N. (2012). *An introduction to Meta-Analysis (with a glance at the ability of Meta-Analysis in social science research in Iran)*. Tehran: Sociologists. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1930434/>
- Faramarz Qaramelki, A, (2008). *Principles and techniques of research in the field of religious studies*. Qom Seminary, Management Center. [Persian] URL; <https://noorlib.ir/book/info/33172>

- Ghobadi, M. (2014). Nashouz examples and methods of dealing with it in the Qur'an, *Qur'anic Research and Hadith*, 24(4), 137-160. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/339190>
- Glass, G. V. (1976.) Primary, secondary and meta-analysis of research. *Educational Researcher*, 5(10), 3-8. URL: <https://www.jstor.org/stable/1174772>
- Qazi Tabatabai M, & Vadadhir, A. (2009). *Meta-analysis in social-behavioral research*. Tehran: Sociologists. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1670050/>
- Hooman, H. (2019). *Practical guide to meta-analysis in scientific research*. Tehran: Samat Publications. [Persian] URL: <https://samta.samt.ac.ir/content/9233>
- Hosseini, S. H. (2016). *Research Education; Textbook of research methods with a focus on traditional sciences*. Tehran: Shamim Yas Cultural Institute Publications. [Persian] URL: https://basalam.com/yare_mehraban/product/2344782
- Ibn Faris, A. (1983). *Moajam Almaqayis Al loqah*. Qom: Islamic Media School. [Persian] URL: <https://noorlib.ir/book/info/785>
- Ibn Manzoor, M. (1984). *lasan alarab*. Beirut: Dar Sadir. URL: <https://lib.eshia.ir/40707/1/1>
- Mamouri, A., & Khosh Sokhan Mozaffar, Z. (2012). A study of the evolution of understanding verse 34 of Surah Nisa, *Research in Quranic Sciences and Hadith*, 18(2), 137-165. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/320324>
- Mansoorian, Y. (2010). *Basics of scientific writing*. Tehran: Librarian. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1688868/>
- Mehrzi, M. (2011), *Religious Innovation and the Problem of Women*. Qom: Sahifa Kherad. [Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/11196139/>
- Meshkini, A, Morshedi, B., & Mohammadi, M. (2019). Qualitative meta-analysis of scientific articles on studies of the Iranian-Islamic city. *Quarterly Journal of Islamic Architecture Research*, 24(1), 125_151. [Persian] URL: <https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?id=499528>
- Mughniyeh, M. J. (2003). *Tafsir al-Kashif*. Qom: Dar al-Kitab al-Islami. URL: <https://noorlib.ir/book/info/1983>
- Ragheb Esfahani, A. (2009). *Al-Mufradat fi Gharib al-Qur'an*. Beirut, Lebanon: Dar al-Marafah URL :<https://lib.eshia.ir/15362/1/0>
- Rezaian, F., & Sattari Dolatabad, A. (2017). Meta-analysis, *Development of Social Science Education*, 1(20), 34-37. [Persian] URL: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1268154/>
- Shahroudi, M., & Besharti, Z. (2020). Re-examination of women's multiplication in verse 34 of Surah Nisa, *Jurisprudence and Principles of Islamic Law*, 2(1), 34-37. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/439988>
- Taybi, A., & Sharifi Nasab, M. (2018) Critique of the theory of preparatory copies. *Quranic researches*, 87(2), 80-105. [Persian] URL: <http://ensani.ir/fa/article/389853/>
- Turihi, F. (1988). *Al-Bahrain Assembly and Matla' Al-Nairain*. Teharn: Mortazavi. [Persian] URL: https://www.ghbook.ir/index.php?option=com_dbook&task=viewbook&bookid=2695&Itemid=&lang=fa